

Chiliele ce împrejmuesc biserica, avind aceeași vechime ca și acestea din urmă, fac spre exterior comp comun cu zidurile întărite ale incintei⁹. Într-una din ele a fost amenajat, în secolul nostru cavoul marelui bărbat de stat și om politic român Take Ionescu (1858—1922). Fragmente din discursurile sale rostite în Parlamentul țării, între 1908—1916, sint reproduse de jur împrejurul criptei funerare¹⁰.

În partea de sud-vest a incintei vechi, a fost construită între 1843—1846 (sau 1842—1847, după alții) *biserica mare a minăstirii Sinaia*, cu hramul «Sfânta Treime», ridicată prin stăruința și din inițiativa stareților Ioasaf și Paisie, o biserică impunătoare ca proporții, construită din piatră de riu fasonată și din cărămidă. Ridicată în stil bizantin, avind un plan treflat sau trilobat, ea este surmontată de trei turlle, una mare și două mai mici — servind drept clopotniță. Deteriorată în câteva rânduri, ea a fost — parțial — reconstruită, între 1900—1903 și apoi complet renovată după planurile arhitectului George Mandrea, primind înfățișarea pe care o putem admira și astăzi.

Biblioteca și muzeul Minăstirii Sinaia

În anul 1892, sub starețul Nifon Popescu, arhimandrit-mitrofor, Eforia Spitalelor Civile din București, care patrona minăstirea după secularizarea din 1863, a zidit din temelie, la intrarea dinspre miazăzi din curtea bisericii mari, *clopotnița falnică de piatră*¹¹. Cu acest prilej s-au reparat și cele două rânduri de case din curtea bisericii mari, care încadrează biserica dinspre nord și sud. În aceste case, situate în partea de miazăzi a bisericii, au fost așezate atunci, la 1892, *muzeul și biblioteca*, nou înființate prin strădania inimosului stareț Nifon Popescu, utilate și înzestrate cu odoare bisericești vechi, cu manuscrise și cărți vechi de slujbă, strinse de pe la toate minăstirile și schiturile — metoace ale Eforiei Spitalelor Civile¹².

Deci, muzeul minăstirii Sinaia a luat ființă la anul 1892, el păstrind, în sălile sale, o interesantă colecție de stampe, tipărituri, argintărie, broderii, obiecte de cult și icoane, obiecte dintre care unele de valoare istorică și artistică incontestabilă.

Rolul covârșitor și aproape exclusiv, în organizarea muzeului și a bibliotecii minăstirii Sinaia, l-a avut starețul Nifon Popescu, arhimandrit-mitrofor, al 14-lea stareț al minăstirii, cunoscut și sub numele de Nifon al II-lea¹³.

9. Ridicate din piatră și cărămidă, de proporții reduse, chiliele au ferestre și uși mici, unele păstrindu-se pînă astăzi; în interior, bolțile joase cu penetrații sint similare cu cele de la minăstirile Cotroceni, Urez etc. Cf. *Ibidem*, p. 20.

10. Cf. Milton F. Lehier, *Sinaia* (în limba franceză), Editions «Meridiane», Bucurest, 1967, p. 29.

11. Ea dispune de un clopot mare, în greutate de peste 800 kg., datind din 1775. A fost turnat în anul 1914.

12. Cf. Nicolae Iorga, *Icoanele de la muzeul Sinaiei*, în «B.C.M.I.», anul XXIV (1931), fascicula 68, p. 61—65; Idem, *Guide historique de la Roumanie*, II-e edition, Bucurest, 1936, p. 93; Vezi și inventarul mare al obiectelor din muzeu, aflat în cancelaria Sfintei Minăstiri.

13. A fost confirmat în această funcție la 2 iulie 1888. Cu dînsul se completează numărul de 14 stareți, în decurs de 200 de ani — (1695—1895) — împliniți la 15 august 1895, în timpul stăreției lui, dată la care s-a făcut aniversarea a două secole de la sfințirea așezămintului și sărbătorirea hramului minăstirii-vechi «Adormirea Maicii Domnului». Lista tuturor stareților o găsim la: Arhim. Serafim Georgescu, *op. cit.*, p. 41—49; Cf. Arhim. Nifon, *op. cit.*, p. 20.

El a condus minăstirea Sinaia cu pricepere multă și devotament din 1888 și pînă în 1909, luna ianuarie, cînd a plecat la locurile sfinte din Palestina. Din cauza oboșelii și a greutății drumului, starețul Nifon a încetat — subit — din viață, în drum spre Marea Tiberiadei, unde a și fost înmormîntat, anul precis nefiind încă stabilit.

Era o persoană distinsă, cultă, un om bun, cu suflet mare, bun organizator, cu un înalt spirit gospodăresc, deși nu era trecut prin școli înalte; a călătorit mult, atît în țară cît și în străinătate și a reprezentat minăstirea în chip deosebit, fiind mult apreciat de conducerea politică de atunci a țării¹⁴.

*Muzeul minăstirii Sinaia*¹⁵ se află, după cum am mai amintit în clădirile de la sud de biserica mare, construite sub starețul Nifon Popescu. Colecția de obiecte este astăzi adăpostită în două încăperi mari și ea numără peste 600 de exponate diverse, ca de exemplu: stampe, manuscrise și tipărituri vechi, icoane pe lemn și pe sticlă, argintărie, sculpturi în lemn și piatră, o colecție de monede vechi (greco-romane, bizantine, românești ș.a.m.d.), o alta de medalii comemorative românești și străine, broderii, mozaicuri, tablouri diverse, o interesantă colecție de mari cruci pectorale, confecționate din aur și sîdef, o alta de cruci de mină etc.

Repartizate pe încăperi, le-am putea enumera astfel:

— a) *În prima sală*: tablourile cîtorva dintre egumenii care au condus minăstirea Sinaia, între care, cel al arhimandritului-mitrofor Nifon Popescu, care impresionează prin mărimea și calitățile artistice ale picturii, și un altul al arhimandritului Eufrosin Poteca, fost egumen al Minăstirii Snagov (Ilfov) și al celei de la Cura-Motruului (Mehedinți) sint cele mai reușite din punct de vedere artistic; cîteva tablouri cu caracter istoric; veșminte de cult din secolul al XVIII-lea; o centură de argint aurit și avind la mijloc o pafta mare, rotundă, care poartă pe ea, în centru, o placă de fildeș, galbenă, sculptată în arabescuri. La cîrligul cu care se împreună paftaua, se află o altă plăcuță de fildeș, sculptată cu motive florale, iar broșa se sfîrșește într-o mică pară de argint. Cingătoarea aceasta este făcută dintr-o țesătură de mătase foarte rezistentă, lucrată cu fir. Se pare că ar fi aparținut chiar spătarului Mihail Cantacuzino; ea datează din secolul al XVI-lea și i-a fost oferită, în dar, în anul 1682, pe cînd el se afla în Egipt¹⁶. Aici, în vitrinele din partea de vest a acestei săli, sint expuse vestigiile unor animale ce trăiseră odinioară în munții noștri: un craniu de urs — ursul cavernelor și un corn de cerb lopătar, găsite în Peștera Ialomicioara.

— b) *În sala a doua* a muzeului se găsesc, între altele, numeroase tablouri înfățișînd ctitoria spătarului Mihail Cantacuzino în diferite epoci: se poate vedea turnul de apărare construit în 1695 și dărîmat de turci în 1716, în timpul războiului austro-turc (1716—1718), turn din care se dădea alarma în caz de pericol.

Această sală conține în egală măsură și numeroase obiecte de cult, lucrate din aur sau argint, constituind ceea ce numim tezaurul minăstirii: diferite broderii, lucrate în mătase și fir de aur; cîteva evanghelii, dintre care una, îmbrăcată în argint aurit și datind din 1776, se găsește în biserica veche (mică) a minăstirii, iar o alta brodată în perle și o a treia din aur cu portretele Sfinților Evangheliști lucrate în email.

Menționăm în mod deosebit: o cruce cu pedestal (picior) datind din anul sfințirii vechii biserici (15 august 1695); un evangheliar slavon, tipărit la Moscova în

14. Arhim. Serafim Georgescu, *op. cit.*, p. 48—49.

15. Vezi și: D. Karnabat, *Valea Prahovei*, în «Calendarul Minervei», 1910, p. 190—203; G. Stempel, *Copiștii de manuscrise românești pînă la 1800*, vol. I, București, 1959, p. 218—216.

16. C. Bușe, *op. cit.*, p. 21—23; Cf. Milton F. Lehrer, *op. cit.*, p. 29.

1698; două icoane, pictate de renumitul pictor-iconar Pârvu-Mutu; o cruce mare de iconostas, datînd din 1572; cîteva cruci în filigran, executate în atelierele minăstirii Neamt; potire din argint aurit și alte numeroase obiecte de cult.

Muzeul minăstirii Sinaia dispune, de asemenea, de un exemplar original al primei Biblii tipărite în românește, *Biblia* lui Șerban Cantacuzino, datînd din 1688. Dintre tipărituri, o serie de stampe și obiecte cu caracter documentar, sînt legate de istoria minăstirii.

Obiectele de argintărie se disting prin finețea cu care sînt lucrate. Dintre acestea, cele mai importante sînt: o cruce de mînă, frumos sculptată în lemn și îmbrăcată în argint, de circa 22 cm înălțime, dăruită de spătarul Mihail Cantacuzino; ea oferă privitorilor o încîntătoare dantelărie ferecată în argint și pietre scumpe. De asemenea, atrage atenția o altă cruce, tot de mînă, datînd din anul 1718, lucrată tot în lemn, de 15 cm înălțime și îmbrăcată tot în argint și pietre scumpe. Dintre potirele aflate aici, nu putem să trecem cu vederea pe unul, executat în argint aurit, datînd din secolul al XVIII-lea. Se mai remarcă și cîteva cădelnițe argintate și o frumoasă cruce din sidif.

Intr-o vitrină se pot admira două frumoase chivote de argint aurit, unul reprezentînd minăstirea Curtea de Argeș — biserica episcopală a lui Neagoe Basarab Voievod (1632—1654), aduse aici de la Biserica fostului schit Măxineni, de lângă Rîmnicul Sărat, județul Buzău.

Tot aici se mai află și o pereche de rucavițe (mînecuțe) de catifea verde, cusute cu fir de aur, epitrahile, sfinte antimise, precum și alte veșminte preoțești. Dintre epitrahilele păstrate în colecția muzeului vom remarca, în mod deosebit, pe cele datînd din anul 1649, de pe timpul voievodului Matei Basarab. Cîteva dintre broderiile existente, lucrate în fir de aur și argint, datează chiar de la întemeierea minăstirii — 1695 — fiind danii ale ctitorului și ale familiei Cantacuzino.

În colecția muzeului se păstrează ca o mărturie a excepționalei arte populare românești în sculptura lemnului la care ajunseseră meșterii români, anonimi de cele mai multe ori, două sfeșnice împărătești, ușa și crucea catapetesmei, toate împodobite cu diferite ornamente florale, de o rară valoare și frumusețe, aduse aici de la biserica fostului schit Cobia-Găiești, județul Dîmbovița, zidit la 1608. În 1972, ușa a fost luată la Muzeul de istorie al R. S. România din București (fosta Poștă Centrală de pe calea Victoriei).

Tot aici se păstra, pînă de curînd, pisania bisericii fostului schit Măxineni (Rîmnicul Sărat, jud. Buzău), pisanie care descrie împrejurările în care voievodul Matei Basarab a zidit, la 1639 această biserică — azi dispărută. Pisania are în mijloc stema lui Vodă Matei — vulturul cu crucea în cioc —, iar deasupra o coroană voievodală cu cruce în vîrf; de-a dreapta și de-a stînga, doi îngeri cu aripi larg desfăcute, încadrați de o inscripție în piatră¹⁷.

În muzeu mai putem admira: un iconostas sculptat artistic în lemn, foarte interesant din punct de vedere artistic; o icoană încadrată de o ramă înflorată în relief, cu o vechime de circa 250 de ani, adusă aici de la minăstirea Susana; macheta Bisericii episcopale a lui Neagoe Basarab de la Curtea de Argeș, lucrată în lemn de un tîran de prin împrejurimi, iconografia tuturor sfinților ortodocși — în cîteva tablouri

17. Textul inscripției la: Nicolae Iorga, *Inscripții...*, în «Studii și documente...», op. cit., p. 97. Pisania, împreună cu ușa schitului Cobia, se află astăzi la Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România din București.

dăruite de fostul mitropolit primat Iosif Gheorghian; un interesant tablou, pictat pe pînă, de dimensiuni mari, reprezentînd «Adormirea Sfîntului Efrem Sirul»; decorațiile principelui Dimitrie D. Chika (1816—1897) zis și Beizadea Mitică, întemeietorul orașului Sinaia, a cărui statuie se află în parcul orașului; stema familiei Cantacuzino; o fotografie a actului de întemeiere a minăstirii artoforul spătarului Mihail Cantacuzino; o copie, de mari dimensiuni pe hîrtie pînzată, a Columnei lui Traian¹⁸ și o colecție foarte valoroasă de icoane pe lemn și sticlă, datînd din secolele al XVII-lea — XIX-lea.

Icoanele din muzeu

În muzeul minăstirii Sinaia se păstrează și o bogată, interesantă și frumoasă colecție de icoane, lucrate pe lemn sau pe sticlă, icoane care provin din secolele al XVII-lea — XIX-lea și au aparținut bisericilor minăstirii Sinaia ori altor biserici de pe Valea Prahovei. În total, muzeul are un număr de 56 de icoane pe lemn și 10 icoane pe sticlă.

(A) *Icoane pe lemn*. — Grupul icoanelor pe lemn — 56 la număr — s-ar putea subîmpărți în trei grupe, după cum urmează:

— a) icoane din secolul al XVII-lea; b) icoane aparținînd secolului al XVIII-lea și c) icoane din secolul al XIX-lea.

Le vom cerceta pe rînd, în ordinea de mai sus.

— a) *Icoane din secolul al XVII-lea*. În această grupă formată din șase icoane, se cuvine a aminti, în primul rînd, pe cele două icoane aparținînd renumitului pictor-portretist Pârvu Mutu-zugravul, pictorul de curte al Cantacuzinilor¹⁹. Este vorba de vestita icoană «Sfînta Treime la stejarul lui Mamvri», adusă aici de la biserica fostului schit «Lespezi» din orașul Comarnic, jud. Prahova²⁰ icoană care datează din a

18. Una din primele de acest fel realizate în țara noastră. Are următoarea însemnare: în partea din dreapta — jos: «Procurată Bibliotecii M-rii Sinaia prin Dl. Dr. Constantin Chiricescu, Profesor Universitar și Directorul Cultelor din Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor», București, 1900.

19. Pentru viața și activitatea lui vezi: Teodora Voinescu, *Pârvu Mutu-zugravul*, Editura «Meridiane», București, 1968; Aceeași, art. *Zugravul Pârvu Mutu și școala sa*, în «Studii și cercetări de Istoria Artei» (SCIA), nr. 3—4, 1955, p. 133—157; Idem, *Pârvu Mutu portretist*, în «Arta Plastică», nr. 12, 1966, p. 3—9; Paul I. Cernovodeanu, *Casa zugravului Pârvu Mutu din București*, în «SCIA», 1960—1962, p. 195—198; Pr. Constantin Bobulescu, *Vieți de zugrav* (1887—1765) și *Autobiografia lui Ghenadie Pârvulescu — arhimandrit (23 octombrie 1888 — septembrie 1873)*, București, 1940; Virgil Drăghiceanu, *Casa Cantacuzinilor din Măgureni*, în «BCMI», anul XVII (1924), p. 12—15; Alexandru Tzigara-Samurcaș, George Balș și Nicolae Ghika-Budești, *Biserica din Filipești de Pădure*, în Publicațiile Societății «Arta Românească», vol. I, București, *Pictura românească în imagini*, București, 1972, p. 90—92; P. Năsturel și H. Vătămanu, *Icoana de hram a paraclisului de la spîitalul Colțea din București — operă a lui Pîrvu Mutu*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVI (1968), nr. 1—2 (ianuarie-februarie), p. 103—108; Alexandru Lapedatu, *Cercetări istorice cu privire la meșterii din Țara Românească*, în «BCMI», V (1912), p. 181—182; Nicolae Iorga, *Icoana românească*, în «BCMI», XXVI (1908) fasc. 70, p. 7—10; Ioana Cristache Panait, *Pârvu Mutu-zugravul*, în «Glasul Bisericii», XXIV (1965), nr. 7—8 (iulie-august), p. 691—700.

20. Schitul «Lespezi» din Comarnic, ctitoria lui jupan Pârvu Cantacuzino, vezi legătura și a tatălui său Drăghici, vezi spătar, datează din 1661. El este socotit «mama» minăstirii Sinaia, pentru că de aici au plecat, la Sinaia, primii călugări, care au pustiit prin pășunile și munții Sinaiei, fiind primii ctitori ai celei dintîi bisericiuțe de lemn din Sinaia — schitul «Sfînta Ana» — de pe muntele Molomăț (Azi Furnica). Amănunte vezi la: Pr. Dimitrie Bădiceanu, *Schitul Lespezi*, București, 1939, p. 10—11; George D. Florescu, *Despre*

două jumătate a veacului al XVI-lea²¹ și de o altă, atribuită aproape în unanimitate tot lui Pârveu-Mutu-zugravul, reprezentînd pe sfîntul apostol și evanghelist Matei și datînd din aceeași perioadă.

1) *Icoana «Sfînta Treime la stejarul lui Mamvri»*. Într-un studiu, publicat în anul 1931, cu privire la icoanele din muzeul minăstirii Sinaia, Nicolae Iorga²² arată că, între aceste icoane, sînt cîteva cu adevărat remarcabile. «Cea mai veche — și desigur cea mai frumoasă icoană românească — zice Nicolae Iorga — reprezintă pe cei trei îngeri veniți la Avraam, la stejarul lui Mamvri. E fără îndoială din veacul al XVII-lea, din prima jumătate²³. În calitate și buna orînduire a culorilor, în finețea faldurilor vestei, în expresia cu adevărat îngerească a figurilor, sînt însușiri care nu se mai pot regăsi aiurea. Inscricția e slavonă (CB), dar literele n-au nimic rusec. În țesătura de pe masă e vădit românească. Un mare pictor a lucrat aici și va trebui ca opera lui, bine reprodusă, să se găsească în toate casele noastre»²⁴.

Pr. Constantin Bobulescu, într-o lucrare consacrată vieții și operei unor zugravi²⁵ după o vizită la minăstirea Sinaia, avea cuvinte de admirație pentru icoana «Sf. Treime», a lui Pârveu Mutu, pe care o văzuse în muzeul minăstirii: «Înfățișarea acestei scene (a ospătului dat de Avraam și Saara în cinstea dumnezeieștilor oaspeti) te captivează prin proporționalitatea ansamblului, în general și prin delicatețea figurilor așa de minunat conturate de pictor. Se simte mina sigură și dibace a unui maestru de talent, care, în afară de liniile convenționale cerute de desenul erminiei pune căldură, pune patimă și interes în mînuirea coloritului plăcut ochilor, fără a depăși, însă, prea

Schitul Lespezi, extras din «Inchinare lui Nicolae Iorga cu prilejul împlinirii vîrstei de 60 de ani», Cluj, 1931; Ștefan-Vlăduț Vasiliu, *Biserica fostului schit «Lespezi» din Comarnic, Prahova*. Studii de arheologie, istorie și artă creștină (Teză de licență în teologie, București, iunie — 1970), lucrare aflată în manuscris în Arhiva Institutului teologic de grad universitar din București.

Inventarul minăstirii Sinaia precizează, doar, că această icoană a fost adusă — într-adevăr — de la schitul «Lespezi» din orașul Comarnic, fără a arăta, însă anul aducerii și nici motivele care au determinat această acțiune.

21. Datarea acestei icoane se poate stabili, datorită unui act scris în 1694 de însuși Pârveu Mutu, în care citim că lui i se datoresc picturile schitului «Lespezi» din Comarnic, operă terminată cu ajutorul bănesc al țaranilor moșneni comărnicești, după moartea ctitorului — jupân Pârveu Cantacuzino. Iată cuprinsul acestui act: «La 8 martie 1694, moșnenii comărnicești, Radu Sbirnea, cu frații lui Ion și Dumitru și cu nepotul lor, Stoica, din Oancea Sbirnea, dăruiesc Schitului Lespezi, partea lor de moșie ce se zice «Piscul Cernișchi...». Mai ajutat-am încă și la zugrăvitul Sfintei minăstiri cu talere 20, tot pentru pomana noastră... și am scris eu, Pârveu Mutu-zugravul, cu zisa numiților»; Cf. Arh. Stat. Buc. mss. nr. 793, f. 2; Vezi și Pr. Dimitrie Bădiceanu, *op. cit.*, p. 11, nota 1.

22. Icoanele de la Muzeul Sinaia, în «BCMI», XXIV (1931) fasc. 68 (aprilie-iunie), p. 61—65.

23. Trebuie să facem precizarea că această icoană a lui Pârveu Mutu datează din a doua jumătate a veacului al XVIII-lea, iar nu din prima cum afirmă Nicolae Iorga. Dovada o poate constitui faptul că a fost icoana de hram a schitului «Lespezi» din Comarnic, pictat în anul 1694, după care a fost adusă aici, la Sinaia. Din însemnările făcute de Pârveu Mutu însuși într-un catastiv — ceea ce dovedește că era un mare iubitor de rînduială, deoarece ținea socoteală de toate bisericile pe care le înfrumuseța cu zugrăvurile lui —, într-o listă a bisericilor zugrăvite de el, la nr. 6 este trecută — «Minăstirea Lespezi» a Pârveului Cantacuzino, pictată la 1694. Tot acum, credem — că a fost pictată și această vestită icoană, care reprezintă «Sfînta Treime» la stejarul lui Mamvri»; cf. Dimitrie Bădiceanu, *op. cit.*, p. 11; George D. Florescu, *art. cit.*, în *rev. cit.*, p. 1, 4 și 8.

24. Nicolae Iorga, *art. cit.*, în *rev. cit.*, p. 61—63.

25. *Vieți de zugravi...*, p. 13.

mult ținută ieratică cerută de tipic. Carnația figurilor se topește sub mlădirea liniilor de stilizare, iar desăvîrșita armonie dintre idee și formă, scapără din ținuta personajelor cu delicatele lor ovale, plămuită din lumea închipuirilor. Icoana aceasta dă naștere la reculegere și adîncă evlavie».

Icoana aceasta domină acum peretele de nord al celei de a doua camere a muzeului minăstirii Sinaia. Ea înfățișează vizita celor trei îngeri la Avraam și Saara, la stejarul lui Mamvri (cf. *Geneza* XVIII, 1—15), deci Sfînta Treime cunoscută în terminologia iconografică sub denumirea de Filoxenia lui Avraam (adică primirea de străini sau oaspeti). Icoana are ca model pe una dintre cele mai reușite înfățișări ale acestei teme, operă a vestitului pictor rus Andrei Rubliov²⁶.

Icoana lui Pârveu Mutu-zugravul are următoarele dimensiuni: 80 cm înălțime / 62 cm lățime. Ea dă dovadă de o mare măiestrie în execuție și de o înaltă concepție compozițională. Icoana a fost foarte mult gîndită înainte de execuție și ea este expresia unei preocupări pentru gîndirea abstractă în plastica iconografică.

Tabloul are o axă de simetrie verticală prin mijlocul picturii distribuind masele plastice la distanțe egale, cu mici variațiuni, care au ca scop să strice monotonia geometrică și să aducă variație prin mișcare și detaliu²⁷. Simetria este valabilă, de asemenea, și pentru planurile doi și trei, cu aceleași observații. Cele două personaje, din planul al doilea al icoanei, Avraam și Saara, înaltă considerabil masele primului plan și rup monotonia zidului din fund.

Fundalul acestei scene atrage, în mod deosebit, prin bogata arhitectură de casă și prin minunata perspectivă pe care o dau; lingă zidul gospodăriei lui Avraam și al Saarei, soția lui, se vede silueta stilizată a stejarului de la Mamvri. Patriarhul Avraam are o barbă, creionată de artist într-o superbă răsucitură, arătînd — după o veche tradiție de zugravi — greutatea unei bărbății încercate; Saara ascunde sub învelitoarea capului un gingaș chip. Amîndoi stau într-o atitudine de umilită cerută de o atare împrejurare, gata de a sluji pe cei trei distinși oaspeți și exprimînd bucuria cea mare, a unor vremuri de mult apuse, pentru binecuvîntarea unei case.

Legătura dintre cele trei suprafețe ale icoanei se face prin curbele aripilor, care repetă, de trei ori, simetria la două nivele diferite. Acest joc de legătură al aripilor este extrem de frumos și interesant; el a mai fost folosit și altă dată, de către alți pictori, dar nu cu atîta dibăcie ca în cazul acesta. Aripile celor trei îngeri — care au multă asemănare cu cele ale Sfîntului Arhanghel Gavriil din icoana «Bunei-Vestiri», aflată în biserica «Doamnei» din București —, veșmintele lor, care îmbracă forme corecte și, mai ales, chipurile lor dulci și mînille, frumos creionate, care binecuvîntă un popor dumnezeiesc, în gospodăria unor suflete atît de credincioase, atrag pe privitor, cîștigîndu-l pentru totdeauna.

În partea de jos a icoanei legătura se face printr-un dreptunghi de o tentă mai închisă; tava pe care se vede un vas în formă de fructieră și celelalte lasă să se strecoare pete mai deschise la margine, pentru a obține contrastul puternic cu draperia hainelor personajelor din icoană. Este interesant de urmărit cit de savant este realizată ruperea monotonei la partea de jos a tabloului: jocuri de linii frînte, întrepierite de două romburi și patru triunghiuri.

26. Icoana lui A. Rubliov (cca 1360—cca 1430), creată pentru a împodobi catedrală minăstirii Troița Serghieva, pictată la începutul secolului al XV-lea, se găsește astăzi la Galeria «Tretakov» din Moscova; Cf. Mihail V. Alpatov, *Istoria Artei*, vol. I, București, 1962, p. 389, 395.

27. Vezi planșa nr. 1, fig. a.

Pe masa ospățului este întinsă o draperie, care cade în falduri, ornată cu dungi ondulate și diseminată într-o ordine estetică frumos organizată, care nu obosește ochiul privitorului și care la prima vedere face impresia că este jocul hazardului. Privind timp îndelungat această icoană, poți constata că atât pata, cât și liniile sînt concepute cu multă chibzuință, după un studiu serios.

În afară de compoziția maselor și suprafețe și ca pete, este interesantă caligrafia desenului în detalii prețioase și foarte armonioase din punct de vedere estetic. Meșterul se dovedește un mare cunoscător al compoziției iconografice, un desăvîrșit desenator al mișcării, al grației și al amănuntului. Momentul pe care îl reprezintă icoana aceasta este foarte solemn; miinile celor trei personaje sînt într-un concert psihologic bine susținut. Figurile sînt interiorizate, dar mai puțin expresive decît miinile. Mișcarea degetelor demonstrează, din partea zugravului, multă înțelegere anatomică și putere de sugerare.

Cu excepția influenței străine în dezvoltarea draperiilor, atât de caligrafiate — pînă la amănunt — și obositoare pentru privitor, lucrarea aceasta este o mare realizare în iconografia românească²⁸.

2) *Icoana «Sfintului Evanghelist Matei»*. Ea a fost atribuită de specialiști tot lui Părvu Mutu și datează tot de la sfîrșitul secolului al XVII-lea. De dimensiuni ceva mai mici (77 cm înălțime / 47 cm lățime), ea oferă ochiului atent aceleași caracteristici ale unei picturi sigure, dibace, cum au fost toate lucrările lui Părvu Mutu (*vezi planșa 1, fig. b*).

Icoana, care îl reprezintă pe Sfîntul Apostol și Evanghelist Matei, este realizată cu mai puține detalii decît cea care înfățișează Sfînta Treime la stejarul lui Mamvri, dar liniile esențiale ale desenului sînt aceleași cu ale icoanei descrise anterior. Chipul sfîntului evanghelist, cu barba răsucită frumos, modul deosebit de redare a îmbrăcămîntei în falduri, cu linii și hașuri, aripile îngerului cu forme corecte etc.²⁹.

Pe cartea evanghelistului sînt slove cu caractere românești încă o dovadă a faptului că icoana aceasta aparține aceluia sfîrșit de secol al XVII-lea, care a însemnat introducerea limbii române ca limbă oficială în biserică și în cult, în cancelarie etc., cu alte cuvinte, biruința scrisului românesc asupra celui slavon.

În aceste două icoane, zugravul și «dascălul» Părvu Mutu, cum îi plăcea să se mai numească³⁰, a împletit tipuri iconografice de veche tradiție cu o factură nouă, realizînd sinteze artistice noi, care vor deveni trăsăturile caracteristice de mîine ale icoanelor brîncovenesti (cum ne arată studiul atent al icoanelor împărătești care împodobesc astăzi tîmpla bisericii din Filipeștii de Pădure).

Lucrate pe un strat subțire de preparație, desenate cu finețe și intens colorate în armonii de roșu și verde măsliniu, așternute pe un fond strălucitor de aur, icoanele descrise mai sus pun în valoare, o dată mai mult, complexa personalitate a artistului Părvu Mutu — zugravul.

3—4) *Două mari icoane împărătești*, donații ale spătarului Mihail Cantacuzino, ctitorul Mînăstirii Sinaia. Aceste două icoane, datînd — după cum se pare — tot din

28. După o descriere făcută în 1970, de domnul profesor Dimitrie Eusebiu Mironescu, șeful cabinetului de desen din cadrul Institutului de Arheologie din București, căruia îi mulțumesc, și pe această cale; Cf. Pr. C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 13—14; *Pictura românească...*, p. 91—92.

29. Constantin Bușe, *op. cit.*, p. 21—23; Cf. Nicolae Iorga, *art. cit.*, în *rev. cit.*, p. 62—64.

30. *Vezi*: Teodora Voinescu, *Părvu Mutu-zugravul*, p. 23; *Pictura românească...*, p. 91.

a doua jumătate a veacului al XVII-lea, încadrate într-un luxos cadru de bagă³¹ cu ivoriu³² sînt lucrate îngrijit, dar de un tipism banal.

Prima dintre ele, reprezintă pe Mîntuitorul Iisus Hristos stînd pe tronul arhieresc, încadrat fiind, de-a dreapta de Maica Domnului, și, de-a stînga, de Sfîntul Ioan, înaintea Mergătorului și Botezătorului Domnului³³. Dimensiunile acestei icoane sînt următoarele: 77 cm înălțime / 50 cm lățime.

Iisus Hristos, în chipul arhierelui suprem, stă pe un tron măret, purtînd în cap mitra arhierescă, de culoare alb-gri și vernil auriu, cu o cruce aurită în vîrf. Veșmintele sale sînt cele specifice treptei arhieresti: mantie roșie, cu omofor vernil, pe care sînt pictate cruce albe, cu margini negre; de gît îi atrînă o cruce mare pectorală (engolpion), de culoare alb-crem spre gălbui, cu margini, de asemenea, negre. Crucea este legată cu un șnur de culoare roșu deschis. Iisus are părul și barba cafenie, de un cafeniu închis, barba tunsă scurt și mustată cafenie. Ochii mari, negri, pătrunzători au o privire blindă, părătească.

Genunchiul drept este mai jos, iar cel stîng puțin mai ridicat. Pe el ține o carte mare, deschisă — Sfînta Evanghelie, vestea cea bună — pe care se vede o inscripție cu caractere românești. Marginile mîneșilor sale — sacosului — sînt de culoare albă, cu model verde deschis; fondul căptușelii este verde închis, iar poalele hainei sînt, de asemenea, albe, cu același model ca și la mîneșii. Picioarele, puțin depărtate spre vîrfuri, stau pe un covor de culoare roșie.

Cealaltă icoană împărătească o reprezintă pe Maica Domnului stînd pe tron, cu pruncul Iisus în brațe³⁴. Figurile centrale, din planul întii al icoanei, sînt încadrate de chipurile — reușite din punct de vedere artistic — ale Sfîntilor Arhangheli Mihail și Gavriil. Dimensiunile icoanei sînt aceleași ca și la icoana descrisă anterior: 70 cm înălțime / 50 cm lățime.

Maica Domnului poartă pe cap o cunună voievodală, fără cruce, de culoare alb-argintie, iar capul este nîmbat de o aureolă aurită. Veșmintele sînt de culoare verde, iar mantia de deasupra, roșie. Picioarele, care odihnesc pe un covoraș verde, sînt la același nivel, pe genunchi, Sfînta Fecioară ține pe pruncul Iisus, reprezentat copil cu capul nîmbat de o aureolă aurită. Cu mîna dreaptă, El binecuvîntează, iar stînga o ține pe genunchiul stîng. Mîna stîngă a Maicii Sfinte se sprijină pe umărul stîng al pruncului Iisus, iar dreapta ei susține mîna dreaptă cu care El binecuvîntează. Jițul, bogat ornamentat cu motive sculpturale, este în întregime aurit.

Sfîntii Arhangheli, care încadrează figurile centrale, sînt redați în picioare, cu aureole aurite, cu veșminte de culoare verde deschis și cu aripile mari, strînse lângă trupurile bine proporționate. Ei se sprijină cu miinile pe jițul pe care stă Maica Domnului cu pruncul Iisus.

Inscripțiile de pe icoană sînt românești, cu caractere chirilice, specifice epocii din care provine această icoană.

31. Bagă = (o. f.) — materie obținută din carapacea broaștelor țestoase, din care se fabrică diferite obiecte de uz comun, ca: piepteni, brățări, tabachere etc. sau rame de tablouri și icoane; — turcește — bagha; Cf. *Dicționarul limbii române moderne*, Editura Academiei R. P. R., București, 1958, p. 63.

32. Ivoriu (s. n.). — fildes. Substanță amorfă, solidă, care acoperă pulpa dentară — după francezul *ivoire*; Cf. *Ibidem*, p. 596.

33. *Vezi*: planșa nr. 2, figura a.

34. *Ibidem*, figura b.

Ambele icoane par a fi executate de unul și același meșter iconar, neidentificat până acum, deoarece caracterele tipologice și desenul sînt foarte asemănătoare la amîndouă.

5) *Icoană reprezentînd pe Iisus Hristos. Cea de-a cincea icoană din grupa celor* provenite din secolul al XVII-lea este o icoană de mari proporții, avînd următoarele dimensiuni: 94 cm înălțime / 68 cm lățime. Ea reprezintă pe Mîntuitorul Iisus Hristos, pictat bust, cu capul înconjurat de o aureolă aurită. Figura Sa este foarte expresivă, severă chiar, ca a unui bărbat matur. Ochii mari, nasul subțire și prelung, cu gură mică, Barba, de culoare cafeniu închis, părul lung, de aceeași culoare, și mustața scurtă, încadrează și completează o figură severă, mai puțin întilnită în reprezentările lui Iisus Hristos. Veșmintele sînt vernil deschis, iar mantia de deasupra de o culoare roșu închis spre grenă. Mîna dreaptă, redată de pictor la nivelul mijlocului pieptului, binecuvîntează, iar stînga, pictată mai jos ține o carte deschisă, pe care sînt inscripții în românește, cu caractere chirilice.

Sus, încadrînd aureola care nîmbează capul Mîntuitorului, în două cercuri se pot citi inscripțiile: «IC» și respectiv «XC». Icoana este destul de bine păstrată, cu toate că, în unele părți, mai ales jos și pe la mijloc, în planul al doilea, culorile sînt puțin șterse de patina necruțătoare a vremii.

6) *Icoană reprezentînd pe Maica Domnului cu pruncul Iisus. Ultima icoană, cea de-a șasea, din grupa de față, reprezintă pe Maica Domnului cu pruncul Iisus în brațe și are următoarele dimensiuni: 90 cm înălțime / 60 cm lățime. De la început trebuie să facem precizarea că ea se află, în general, într-o stare de avansată degradare, în foarte multe locuri culorile fiind aproape șterse. Pruncul Iisus, reprezentat în întregime, este ținut pe mîna dreaptă, a Maicii Sale, iar mîna stîngă se sprijină de picioarele pruncului.*

Se poate totuși observa, deși vopseaua lipsește în unele porțiuni, că Maica Domnului stă pe un jîlt, deoarece în partea de jos a icoanei se mai observă — încă picioarele sale, cam pînă la genunchi. Capul Maicii Domnului, puțin aplecat spre dreapta sa, are ochii mari, adînci și pătrunzători, cu o privire blîndă, maternă. Acoperămîntul capului este de culoare roșie închis-grenă (vișiniu) cu marginile albe. În aceleași culori este redată și mantia Maicii Domnului, care are, de asemenea, marginile de culoare albă. Capul său este nîmbat de o aureolă mare, argintie, cu modele frumoase executate. Iisus ține în mîini un sul de hîrtie, pe care se pot citi cuvintele următoare: «Bucură-te, Marie!» Inscripțiile din partea de sus a icoanei sînt complet distruse. Marginile acestei icoane mai păstrează urmele unor încrustații deosebit de frumoase executate.

b) *Grupa icoanelor din secolul al XVIII-lea.* Din această grupă, alcătuită din mai multe icoane, reține atenția privitorului o icoană din 1703, una dintre puținele icoane date cu precizie, din întreaga colecție a muzeului mînăstirii Sinaia.

Icoana aceasta, din 1703, reprezintă «Schimbarea la față a lui Iisus Hristos pe muntele Taborului». Este o icoană frumos lucrată, al cărui autor și a cărei proveniență ne sînt, pînă astăzi, necunoscute. Dimensiunile icoanei sînt următoarele: 78 cm înălțime, / 59 cm lungime.

Personajele care apar în icoană, Iisus Hristos — în primul plan, Moise și Ilie — în al doilea, sînt realizate în chip desăvîrșit, ceea ce dovedește că pictorul — anonim — a avut serioase cunoștințe de pictură, el respectînd, pînă la amănunt, erminia bizantină.

Icoana s-a păstrat, pînă astăzi, în foarte bune condiții de conservare.

c) *Grupa icoanelor din secolul al XIX-lea.* Între acestea, puține la număr, putem să cităm o icoană frumos lucrată, cu dimensiunile: 75 cm înălțime / 54 cm lățime, datînd din anul 1806. Icoana aceasta reprezintă pe «Iisus Hristos pe tron» și are un colorit deosebit de proaspăt păstrat aproape intact pînă astăzi. Icoana este destul de bine păstrată, deși, în unele locuri, pictura este stearsă și prezintă urme ale unei încercări de refacere.

B) *Icoanele pe sticlă.* — În afara icoanelor pe lemn, amintite mai sus, colecția muzeului mînăstirii Sinaia cuprinde și un număr de 10 icoane pe sticlă.

Aceste icoane, provenind din diferite școli și centre de pictură populară, pe sticlă, cum ar fi, de exemplu, Nicula, Gherla-Maramureș, Mureșeni-Birgăului, Lanerăm, Iaz și Maier din zona Sebeș-Alba, Poiana Sibiului, Țara Bîrsei, zona Făgărașului ori de la Scheii Brașovului³⁵, sînt caracterizate printr-o vădită notă naivă, cu figuri mari și trupuri de cele mai multe ori neproporționate cu capul. Icoanele sînt, în marea lor majoritate, redată în culori foarte vii, în care predomină roșul, verdele și negrul.

Pictura aceasta pe sticlă (Hinterglass malerei) este prin excelență, o pictură populară, naivă, executată așa cum poporul din mijlocul căruia au ieșit acești pictori — înțelege și poate să exprime artistic sentimentul religios. Dacă cercetăm cu luare-aminte aceste icoane pe sticlă, niciodată nu vom găsi respectată erminia bisericască, cu prevederile ei atît de precise.

Icoanele pe sticlă, constituie unul dintre capitolele cele mai specifice ale artei populare, atît la noi, români, cît și la alte popoare europene.

Muzeul mînăstirii Sinaia are în colecția sa, cum arătăm anterior, 10 icoane pe sticlă. Tematica acestor icoane este destul de variată: icoane praznicale (Maica Domnului, Iisus Hristos, Învierea Domnului), icoane reprezentînd diferiți sfinți din calendarul creștin ortodox (Sfîntul Prooroc Ilie Tesviteanul, Sfîntul Ierarh Nicolae, Sfîntul Mare Mucenic Gheorghe) și icoane ale altor sărbători din cursul unui an bisericesc (Duminica Mironosițelor). Iată-le, împreună cu dimensiunile lor: 1) Maica Domnului, 32 cm înălțime / 27 cm lățime; 2) Sfîntul Prooroc Ilie, 55 cm înălțime / 49 cm lățime; 3) Învierea Domnului, 37 cm înălțime / 36 cm lățime; 4) Maica Domnului încoronată, 56 cm înălțime / 51 cm lățime; 5) Sfîntul Nicolae 46 cm înălțime / 42 cm lățime; 6) Iisus Hristos cu vița de vie, 68 cm înălțime / 58 cm lățime; 7) Sfîntul Gheorghe, 47 cm înălțime / 42 cm lățime; 8) Sfîntul Ilie, 46 cm înălțime / 42 cm lățime; 9) Învierea Maicii Domnului, 43 cm înălțime / 39 cm lățime; 10) Duminica Mironosițelor, 50 cm înălțime / 45 cm lățime.

Ca vechime, după informațiile primite la Sinaia, se crede că cele mai vechi icoane pe sticlă din muzeu ar fi următoarele patru:

1. nr. 1 — Maica Domnului; 2. nr. 2. Sfîntul Prooroc Ilie³⁶; 3. nr. 5 — Sfîntul Nicolae³⁷ și 4. nr. 8 — Sfîntul Prooroc Ilie.

Ile datează, se pare, din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea.

Ca proveniență, vom arăta că două dintre acestea aparțin centrelor de pictură pe sticlă din Maramureș — nr. 2, Sfîntul Ilie și nr. 8 — Sfîntul Ilie; una din tenu-

35. Despre toate aceste centre, caracterele specifice și meșterii lor mai de seamă, vezi îndeosebi monografia de Cornel Irimie și Marcela Focșa, *Icoane pe sticlă*, București, 1971 (Editura «Meridiane») și bibliografia de acolo (p. 23-26). În plus: Augustin Bidan, *Despre unele icoane românești pe sticlă și tematica lor*, în «Biserica Ortodoxă Română» LVIII (1967), nr. 11-12, p. 1229-1239; Pr. R. Grecu, *Un centru de pictură pe sticlă în Transilvania rămas necunoscut: Rașău (jud. Alba)*, în «Mitropolia Ardealului», 1973, nr. 1-4, p. 71-82; Prof. I. Ap. Popescu, *Elemente de colindă în icoane pe sticlă*, în «Mitropolia Ardealului», 1970, nr. 7-8 p. 843 ș. u.

36. Vezi: planșa a III-a, fig. a.

37. Ibidem, fig. b.

mitul centru de la Nicula, județul Cluj și anume cea care îl reprezintă pe Sfântul Nicolae și, în fine una din zona Făgărașului — Iisus Hristos cu viața de vie ieșind din coasta sa.

Dacă ar fi să încercăm a face o succintă concluzie a celor expuse, trebuie să arătăm, în primul rând, că minăstirea Sinaia, zidită într-o epocă de înflorire artistică a Țării Românești, este un monument caracteristic stilului muntenesc din vremea Cantacuzinilor și a lui Constantin Vodă Brîncoveanu (1688—1714).

Complexul minăstiresc de la Sinaia, însumând biserica mică-veche (1695), paraclisul (1695), chilia care adăpostește astăzi sicriul cu rămășițele pămîntești ale lui Tache Ionescu, biserica mare (1843—1847), biblioteca și muzeul, este unul din acele obiective turistice care, împletite cu farmecul și liniștea locurilor pe care este zidit și care-l înconjoară invită călătorul la clipe de adîncă și aleasă meditație³⁸.

Va găsi aici, alături de minunate fresce, realizate de renumitul pictor Părvu Mutu, care datează de aproape trei secole, un muzeu cu obiecte bisericești, strîse cu multă migală, pasiune și dragoste de frumos. Iar în colecția acestuia, va afla, printre altele, un grup de frumoase icoane românești, pictate pe lemn sau pe sticlă, de o mare valoare istorică și artistică.

În trecutul artistic și spiritual al țărilor române, ca și în întreaga Europă răsăriteană, icoanele au jucat un rol important ca obiecte de cult, în biserici și în minăstiri, alături de ansambluri sub forma iconostaselor sau tîmplelor, care separau încăperea altarului (absida principală a unui locaș de cult) de naos. Ele nu lipseau, de asemenea, din palatele domnești și mitropolitane, din paraclisele curților, din locuințele celor avuți și din casele modeste ale țăranilor. Ele alcătuiau uneori singura podoabă interioară a bisericilor de lemn, lipsite de pictură murală.

Privite în ansamblu, icoanele românești dețin un loc de seamă în arta noastră veche, în primul rând prin varietatea de interpretare și modalitățile de realizare a unor vechi teme de o nebănuită bogăție. Icoanele sînt, de asemenea, valoroase documente de reconstituire a mediului artistic dintr-o anumită epocă unele fiind legate direct de pictura murală, unde-și găsesc izvorul.

Împreună cu pictura murală și cu broderiile, icoanele întregesc prețiosul tezaur al artei vechi românești³⁹.

Preot doctorand VASILIU ȘTEFAN-VLĂDUȚ

ÎN LEGĂTURĂ CU PIETRELE DE MORMÎNT ALE CTITORILOR BISERICII MĂNĂSTIRII ARGEȘ

Bogatul repertoriu ornamental al fatadelor bisericii lui Neagoe Basarab de la Mănăstirea Argeșului, prezentînd mai cu seamă motive geometrice, pe care le întîlnim în mod frecvent în argintăria și broderia Țării Românești, nu a acoperit și suprafața pietrelor de mormînt din gropnița strălucitului voievod.

38. Cf. Constantin Bușe, *op. cit.*, p. 23.

39. Cf. Corina Nicolescu, *Icoane vechi românești*, București, 1971 (Editura «Meridiane»), p. 13—14 și 16—17; Aceeași, *Studii recente despre icoane*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XLV (1969), nr. 5—6 (mai-iunie), p. 302—311.